

Het is niet niks, ineens een rivier door je dorp

Interview Wim Kuijken

Op Prinsjesdag wordt bekend hoe Nederland zich gaat wapenen tegen het water. Deltacommissaris Wim Kuijken richtte Nederland opnieuw in.

Deltacommissaris Wim Kuijken. „We hebben het van nul af moeten doen.”
FOTO ROBIN UTRECHT

Door onze redacteurs
Arjen Schreuder en
Hans Stekete

Hij ontdekt zich van een pauwblauwe stropdas, gaat zitten en wijst. „Daar zie je de drie rivieren die het eiland van Dordrecht omspoelen. Hier ontmoeten de zee en de rivier elkaar. Als ze allebei hoog staan is dit een van de plekken waar Nederland het kwetsbaarst is voor overstromingen.”

Wim Kuijken heeft onlangs een grote stap voorwaarts gemaakt. Het kabinet heeft ingestemd met het Deltaprogramma 2015, een omvangrijke reeks maatregelen om Nederland de komende decennia te beschermen tegen overstromingen. Op Prinsjesdag worden de ‘deltabeslissingen’ gepubliceerd.

Tijdens zijn ruim dertig jaar lange ambtelijke loopbaan diende Kuijken (1952) onder meer als secretaris-generaal op Algemene Zaken onder de minister-presidenten Kok en Balkenende. Sinds 2010 is hij de eerste Deltacommissaris, een speciale regeringscommissaris die voorstellen moet doen om het land te beveiligen tegen het water. Met vijftien stafmedewerkers heeft hij in de luwte gewerkt aan de herinrichting van Nederland. Tientallen werkbezoeken heeft hij afgelegd. Hij heeft rapporten gevraagd uit binnen- en buitenland, berekeningen laten maken door het Centraal Planbureau en ingenieurs bij de TU Delft en waterinstituut Deltares. Dertig hoogleraren hebben hun licht erover laten schijnen. En ten slotte heeft ook het kabinet zijn fiat gegeven.

Premier Rutte sms'te hem daarna zelf om hem te complimenteren met het Deltaprogramma én de manier waarop het tot stand is gekomen, zegt hij. „Dat was heel erg leuk. Iedereen was enthousiast: vergaande besluiten over de toekomst van het land die met de hele gemeenschap samen zijn bereikt.”

Essentieel in het Deltaprogramma is een radicaal nieuwe veiligheidsnorm. De oude was alleen gebaseerd op de kans dat er water over de dijk ging. De nieuwe norm betekent voor iedereen in Nederland, waar je ook woont, dat de kans dat je verdrinkt nooit groter is dan één honderdduizendste.

Kuijken: „Een norm alleen baseren op de kans dat er water over de dijk stroomt is niet zo interessant. Vroeger wisten ze niet beter. Inmiddels kunnen we met een gedegen kostenbatenanalyse uitrekenen hoe sterk een dijk moet zijn om aan die normen te voldoen. De nieuwe norm van één op honderdduizend is een politieke keuze. We hadden ook één op een miljoen kunnen kiezen, de norm die gehanteerd wordt voor bijvoorbeeld het exploderen van opslagtanks. De redenering is dat je natuurverschijnselen zoals overstromingen kunt zien aankomen. Een hogere norm kan, maar zou wel vijf miljard meer kosten. Dat heb ik in een voetnoot gezet.”

Op plaatsen waar overstromingen veel slachtoffers kunnen maken én waar overstromingen vele miljarden aan schade kunnen toebrengen aan de economie, bijvoorbeeld Schiphol of bij vitale objecten zoals de kerncentrale in Borssele of de gasinstallaties in Groningen, komen extra maatregelen.

Nieuw is ook, zegt Kuijken, dat het dit keer waterbeheerders in de gebieden zelf zijn die hebben aangegeven hoe ze hun inwoners tegen het hoge water willen beschermen. Dordrecht is ook wat dat betreft „een symbolische plek”, zegt Kuijken. Hij vertelt wat hij het kabinet heeft

voorgesteld: overtollig water niet via de zuidwestelijke delta, het Zoommeer en de Grevelingen naar zee afvoeren, zoals een eerder voorstel luidde, maar onder meer slimme dijkversterkingen rond de Drechtsteden. Dat laatste is goedkoper.

„Dordrecht is al zo ver dat ze met hun bewoners ‘*what if*’ hebben besproken. Een van de uitbreidingswijken, Stadsweren, gaan ze zo bouwen dat de wijk tegelijkertijd dient als waterkering. Net als in Hamburg. Dan hoeft je dus niet steeds dijken te verhogen. En als het dan toch nog misgaat, hoe gaan mensen dan weg? In gesprekken met de bewoners is geopperd dat de mensen die laag wonen tijdelijk op bezoek gaan bij de mensen die hoog wonen. Dat is wat je wilt.”

Bypass

Eerdere dijkversterkingen in het rivierengebied stuitten op groot verzet. Als het aan Kuijken ligt zal dat op de circa tweehonderd plaatsen waar het Deltaprogramma de komende decennia wordt uitgevoerd, niet het geval zijn. Hij geeft een voorbeeld: „Ik was gisteren in Varik en Heesselt. Daar maakt de Waal een bocht. In die bocht liggen de dorpen. Een prachtig gebied. Een van de plannen is om de dijken daar niet te verhogen, maar achter het dorp langs een bypass te maken, waardoor de rivier beter doorstroomt. Dat levert stroomopwaarts vijftig centimeter waterstandsverlaging op en dan hoeft je de dijken minder te verhogen. Er zijn natuurlijk tegenstanders. Er moeten een aantal woningen verdwijnen. Maar bij een dijkversterking is dat ook zo.

„De manier waarop we dit doen is totaal anders dan vroeger. Je gaat in principe niet meer onteigenen, maar overleggen. Je kunt uitleggen dat er een keuze moet worden gemaakt. Dat als de huizen hier niet worden afgebroken, er verderop nog veel meer huizen moeten verdwijnen. Het is ook: verleiden door een plan zo te wijzigen dat mensen het voordeel ervan zien. In Lent bij Nijmegen, waar de rivier meer ruimte heeft gekregen door een dijk te verleggen, gecombineerd met recreatie, was eerst veel verzet. Inmiddels zijn ze daar laaiend enthousiast, ook omdat het een gewilde locatie aan het water is geworden en de huizenprijzen stijgen.”

Besturen zonder met je vuist op tafel te hoeven slaan.

„Het helpt dat ik geen doorzettingsmacht heb. Maar de mensen weten wel dat ik uiteindelijk het voorstel maak en dat ik het in

Met de storm tijdens Sinterklaas vorig jaar waren veel mensen nerveus, hoor. Toen werden de peilen van 1953 gehaald

Den Haag zo kan organiseren dat het waarschijnlijk doorgaat. Klinkt stoer, hè? Het verleiden zit hem erin, dat ik overtuigd ben dat het voor het totaal beter is dat er een bypass bij Varik komt én dat dat voordelen voor het gebied oplevert. Eigenlijk moet je voorstel zo goed zijn, dat iedereen dat de beste oplossing vindt.”

Vroeger was u topambtenaar. Nu probeert u mensen te verleiden.

„Ik voel me geen ambtenaar. Ik voel me bestuurder. Maar ik probeer wel hetzelfde te doen. Ik heb geleerd dat er maar één manier is om je vak goed uit te oefenen: zo onafhankelijk mogelijk zijn, je niet in een kamp laten trekken. Vanaf 1991, toen ik gemeentesecretaris werd in Den Haag, waar enorme politieke gevechten woedden, heb ik geleerd dat mijn positie het krachtigste is als ik zelf geen belangen heb.

„Dat was niet anders vanaf 2000, toen Wim Kok mij vroeg als secretaris-generaal van Algemene Zaken. Een minister-president heeft niks aan een oratio pro domo of een politiek wenselijk verhaal. Ik heb geprobeerd gewoon een heel hoge adviesfunctie te creëren. Bij minister Eurlings [als SG] op Verkeer en Waterstaat heb ik dat voortgezet. Hij had de politieke opdracht om rekeningrijden in te voeren met een laag budget. Het was een heel moeilijke, eigenlijk onmogelijke opdracht. Ik heb tegen hem gezegd: het heeft geen enkele zin om jou dat project te laten doen als het niet deugt. Dus wij gaan zorgen dat er ook tegenkracht wordt ontwikkeld zodat jij weet waar de risico's liggen. Ik help hem om die opdracht zo te vervullen dat hij er niet aan onderdoor gaat.

„Dat had ik van Wim Kok geleerd. Die had het vermogen om bij ingewikkelde beslissingen eerst alle hoeken van het speelveld in het torentje te willen zien. Die maakte het ons adviseurs heel moeilijk, op het pijnlijke af. Toch was het plezierig omdat hij uiteindelijk wel een beslissing nam. Dan liep hij met een tv-gezicht de trap van het Binnenhof af en stond hij voor de camera's te vertellen wat hij besloten had. Je wist wat daaraan vooraf was gegaan.”

Opereert u als Deltacommissaris net zoals toen?

„Ja. Het is de verantwoordelijkheid van een minister of staatssecretaris een besluit te nemen. Mits hij alles goed heeft bekeken en niet achter het belang van één boer of een projectontwikkelaar aan loopt.

„Ik had bijvoorbeeld moeite met Bram

Peper toen die minister van Binnenlandse Zaken was. De benoemingen van de commissarissen van de koningin kwamen keurig in de ministerraad, maar er werd er ook wel eens een voorbereid in de tuin van minister Peper. Daar ben ik op tegen. Daarnaast had hij opvattingen over topambtenaren die hij niet zag zitten. Ik heb gezegd: dan moet je eerst mijn wegsturen.”

Die benoemingen zijn dus niet doorgaan?

„Dat is niet doorgestaan, nee. Er is bij mij een *bottom line* over de regels van het spel, ook als het om politieke benoemingen gaat. Ik vond het ook lastig in de periode van Balkenende met de LPF. In het kabinet dat 87 dagen heeft gezeten. Waar de ministers van de LPF op mijn kamer als secretaris-generaal gewoon zeiden: joh, het maakt allemaal niet uit, als we wat roepen komt het op de voorpagina van *De Telegraaf* en als het niet klopt, dan zien we de rectificatie op pagina negen wel. Ze riepen dingen die problemen gaven in het kabinet. Dat is zo ondermijnend voor collegiaal bestuur. Dan zie je hoe fragiel zo'n bestuursstelsel is. Ministeriële verantwoordelijkheid betekent niet dat je maar alles kunt doen wat je wilt.”

Watertoets

Het kabinet is akkoord met de waterplannen van Kuijken. Wel zitten hem nog twee dingen dwars. Ten eerste de ‘watertoets’. Die houdt in dat ruimtelijke projecten van gemeenten en provincies wettelijk eerst moeten worden gemeld aan waterbeheerders. Kuijken noemt de huidige toets „een essentieel onderdeel van het werk de komende dertig jaar”. Mag een projectontwikkelaar wel bouwen aan deze dijk? Mag de noodgenerator van een ziekenhuis in de kelder staan?

Minister Schultz van Haegen (Infrastructuur en Milieu, VVD) zou de watertoets graag willen schrappen. Kuijken niet. „De minister denkt over de plannen net zo als ik. Maar ze is ook met een grote dereguleringsoperatie bezig. Ik vind dat je als *last resort* waterbeheerders de mogelijkheid moet blijven geven om te zeggen: ho ho, we hadden toch afgesproken dat we niet in deze lage polder zouden bouwen? De minister heeft nog geen besluit genomen, maar neigt ernaar om te zeggen: jongens, dat moet in goed vertrouwen kunnen, verplicht melden is niet van deze tijd. Maar in het laatste overleg heb ik gezegd: jij bent direct weg, over acht jaar zit er een an- »

Twee scenario's voor veiliger Rijnmond en Drechtsteden

